

قرآن و سکولاریسم

محمدحسن قدردان قراملکی

عضو هیات علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان طرح نامه : قرآن و سکولاریسم

پژوهشکنده : حکمت و دین پژوهی ، گروه علمی : قرآن پژوهی : محقق : محمدحسن قدردان قراملکی ،
ناظر علمی : استاد محمدعلی اسدی نسب ، ارزیابان علمی : جناب آقایان محمدعلی اسدی نسب ، غلامرضا بهروزلک
موضوع اصلی : بررسی مبانی و دعای سکولاریزم از منظر قرآن ، موضوع فرعی : نقد ادله قرآنی سکولاریستها
مدت انجام تحقیق : از ۸۲/۵/۱ تا ۸۲/۱۰/۳۰

قرآن و سکولاریسم

محمد حسن قدرلن قراملکی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

طرح جلد: بیژن صیفوری

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

چاپ اول: ۱۳۸۴

شمارگان: ۱۲۰۰ نسخه

قیمت: ۲۹۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴ - ۸۳۵۲ - ۴۰ - ۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

قدرلن قراملکی، محمدحسن

قرآن و سکولاریسم / محمدحسن قدرلن قراملکی. —

تهران: پژوهشگاه فرهنگ اندیشه اسلامی، سازمان انتشارات، ۱۳۸۴. ۲۸۴ ص.

ISBN: 964-8352-40-2 | ۳۹۰۰۰ ریال

فهرستوی بر اساس اطلاعات فیبا

کتابنامه: ص ۲۵۴ - ۲۶۲: همچنین به صورت زیرنویس.

دنیوی گرای: — جنبه های قرآنی، ۲. اسلام و دنیوی گرای، ۳. دنیوی گرای

الف. پژوهشگاه فرهنگ اندیشه اسلامی پ. عثمان

۴ ق. ۳۵ / ۱۰۴ BP ۲۹۷/۱۵۹

کتابخانه ملی ایران ۱۵۷۱۶ - ۸۴ م

فهرست

۱۳	پیشگفتار
۱۵	چکیده
۱۷	مقدمه
۱۷	طرح و ضرورت مسأله
۱۷	فرضیه تحقیق و رقیب
۱۸	روش تحقیق
۱۸	امتیازات تحقیق
۲۱	فصل اول: کلیات
۲۱	یکم: تعریف سکولاریزم
۲۳	فرق سکولاریسم با سکولاریزاسیون
۲۴	رشد و تطور سکولاریزاسیون
۲۴	۱. تفکیک و ترخیص کشیشان
۲۴	۲. تفکیک دین و سیاست
۲۵	۳. تفوق دولت بر کلیسا
۲۶	۴. فروکاستن دین به احساس و تجربه دینی
۲۶	۵. طرد دین و آموزه‌های فراطبیعی
۲۷	دوم: پیشینه سکولاریزم در جهان مسیحیت
۳۲	سوم: پیشینه جدایی دین و سیاست در جهان اسلام
۳۴	نقش غرب

۳۵		فروریختن خلافت عثمانی
۳۷		ایران و سکولاریزم
۴۰		روشنفکران متعهد
۴۱		جلال آل احمد
۴۱		اقبال لاهوری
۴۲		دکتر شریعتی
۴۲		مهندس بازرگان
۴۳		چهارم: اعتبار و حجیت قرآن
۴۴		ا. سندیت و اصل صدور قرآن
۴۶		ب. شناختاری بودن زبان قرآن
۴۹		پنجم: جامعیت قرآن
۵۳		فصل دوم: نقد مبانی سکولاریسم با اتکا به آیات
۵۴		مبنای اول: علم‌گرایی (سیانتیسم)
۵۷		نقد و نظر
۵۹		ا. بررسی ادعای اول (نادیده انگاشتن حاکمیت الهی)
۶۰		ب. بررسی ادعای دوم (انکار امور فراطبیعی)
۶۱		مبنای دوم: عقلانیت (راسیونالیسم)
۶۱		عقلانیت جدید
۶۲		عقلانیت الحادی
۶۳		عقلانیت ابزارری
۶۴		نقد و نظر
۶۴		ا. نقد ادعای بی‌نیازی از نبوت (دنیست)
۶۶		ب. نقد ادعای عقل‌بسندگی در زندگی دنیایی
۶۹		مبنای سوم: حقوق طبیعی و نادیده انگاشتن حقوق الهی
۷۲		گذر از تکلیف به حق

۷۳	نقد و نظر
۷۴	۱. حقوق طبیعی در طول و نه در عرض حقوق الاهی
۷۶	۲. خالقیت، مالکیت و فیاضیت الوهی، مصدر مشروعیت
۷۷	مبنای چهارم: امانیسم
۷۸	نقد و نظر
۷۹	مبنای پنجم: لیبرالیسم
۸۱	نقد و نظر
۸۱	ا. عدم توجه به غایت معنوی انسان
	ب. تفسیر گوهر دین به تجربه دینی
۸۳	لیبرالیسم کلامی، یا الاهیات اعتدالی
۸۳	ج. اصالت فرد
۸۳	د. مدارا و تساهل مطلق
۸۴	مبنای ششم: نسبیت‌گرایی (Relativism)
۸۶	نسبیت و هرمنوتیک
۸۷	نقد و نظر
۸۷	۱. قرآن مخالف نسبیت معرفتی
۹۱	۲. نقد تفکیک دین و معرفت دینی
۹۱	۳. ناطقیت قرآن
۹۵	مبنای هفتم: شریعت قلبی و تجربه دینی
۹۶	نقد و نظر
۹۷	۱. ناسازگار با آیات اجتماعی
۹۷	۲. ناسازگار با وحی
۱۰۵	فصل سوم: مدل‌های سکولاریسم و نقد آن
۱۰۵	مدل اول: آتیستی (الحادانه)
۱۰۸	مدل دوم: دئیستی

- تحلیل و بررسی ۱۱۱
۱. ناسازگاری با اصل نبوت ۱۱۱
۲. سازگاری نظام علیت و فاعلیت الاهی ۱۱۱
- براساس علیت طولی ۱۱۱
۳. ناسازگاری با فاعلیت و توحید افعالی ۱۱۳
۴. اختصاص دنیسم به مسیحیت ۱۱۷
- مدل سوم: سکولاریسم دینی (دیدگاه برخی دین‌باوران) ۱۱۸
- قرائت اول: دنیا محوری (تفکیک دین و دنیا) ۱۱۸
- تقریر دیگر (دین امر فردی) ۱۱۹
- قرائت دوم: سیاست محوری (لانیگ - تفکیک دین و سیاست) .. ۱۲۱
- قرائت سوم: حکومت محوری (تفکیک دین و حکومت) ۱۲۳
- مردم و مشروعیت حکومت؟ ۱۲۶
- قرائت چهارم: حکومت متدینان به جای حکومت دینی ۱۲۷
- نقد و بررسی قرائت چهارم اخیر ۱۲۹
۱. اهداف نبوت چند منظوره ۱۲۹
۲. اشتغال قرآن بر بعضی مبانی و اصول نظام اقتصادی ۱۲۹
۳. اشتغال قرآن بر بعضی مبانی و اصول نظام سیاسی ۱۳۷
- سفارش خداوند به اطاعت شرعی و مطلق از پیامبر ۱۴۱
- ۳-۳. قرآن تعیین‌کننده جانشین رهبری ۱۴۴
- ۳-۴. تلازم برخی احکام قرآن با حکومت ۱۴۵
- اعتراف مهندس بازرگان ۱۴۹
- ۳-۵. مشروعیت الاهی لازمه مالکیت و خالقیت مطلق ۱۵۰
- مدل چهارم: پُست سکولار ۱۵۳
- تحلیل و بررسی ۱۵۶
- دو قرائت از تلطیف و عقب‌نشینی اجبار دین ۱۵۸

۱. اخباری‌گری ۱۵۸
- تحلیل و بررسی ۱۶۰
۲. مصلحت‌گرایانه ۱۶۱
- تحلیل و بررسی ۱۶۳
- فصل چهارم: ادله و شبهات قرآنی سکولاریست‌ها ۱۶۵
- گفتار اول: ادله اثباتی ۱۶۵
- دلیل اول: شأن و فلسفه نبوت
- خدا و آخرت (تغایر نبوت و حکومت) ۱۶۵
- نقد و نظر ۱۶۸
- پاسخ اول: پلورالیزم غایی در تفسیر نبوت ۱۶۸
- ۱.۳. رفع اختلاف‌های مردم و حکومت ۱۷۷
- یک نکته ظریف ۱۸۲
- پاسخ دوم: حکومت، فلسفه نبوت نه ماهیت آن ۱۸۲
- پاسخ سوم: خطای قیاس اسلام به شرایع پیشین ۱۸۳
- پاسخ چهارم: خلط حصر اضافی و حقیقی ۱۸۳
- دلیل دوم: دلالت قرآن بر نفی حاکمیت پیامبر (۶) ۱۸۴
- نقد و نظر ۱۸۷
۱. وجود نص بر حکومت پیامبر (۶) ۱۸۷
۲. حصر اضافی ۱۸۸
۳. عدم سلطه پیامبر در هدایت کافران ۱۸۹
- دلیل سوم: حکومت منوط به مشیت الهی
- و شامل افراد صالح و ناصالح ۱۸۹
- تحلیل و بررسی ۱۹۰

۱. خلط مشیت تکوینی و تشریعی ۱۹۰
۲. عدم ملازمه حکومت ناصالحان با سکولاریسم ۱۹۲
- دلیل چهارم: تفکیک عملی و رسمی نبوت و حکومت ۱۹۳
- تحلیل و بررسی ۱۹۵
۱. عدم ملازمه مطلق نبوت با حکومت ۱۹۵
۲. تفاوت اسلام با شرایع پیشین ۱۹۶
۳. عدم دلالت آیات بر مدعا ۱۹۶
- دلیل پنجم: حکومت پیامبران حاکم پیش از نبوت ۲۰۰
- نقد و نظر ۲۰۱
- دلیل ششم: حکومت پیامبران با خواست و بیعت مردم ۲۰۲
- تحلیل و بررسی ۲۰۵
- دلیل هفتم: انسان خلیفه الاهی ۲۰۷
- تحلیل و بررسی ۲۱۰
۱. سازگاری خلافت با همبستگی دین و حکومت ۲۱۰
۲. تقدیم خلیفه خاص بر خلیفه عام ۲۱۲
۳. تفکیک مشروعیت الاهی و سیاسی ۲۱۲
۴. تمسک به آیات خارج از موضوع ۲۱۳
- دلیل هشتم: اصل شورا ۲۱۵
- تحلیل و بررسی ۲۱۶
۱. شورا در منطقه الفراغ ۲۱۶
۲. عدم دلالت آیه بر مدعا ۲۱۶
۳. نزول آیه بعد از تشکیل حکومت ۲۱۷
۴. حق و تئوی پیامبر ۲۱۸

۵. خلط مشروعیت سیاسی و الهی ۲۱۸
- دلیل نهم: توجه خطاب‌های به مردم ۲۱۹
- نقد و نظر ۲۲۱
۱. توجه به مشارکت مردم در حکومت دینی ۲۲۱
۲. ضرورت قانونمندی در حکومت و اجرای احکام ۲۲۱
۳. تعیین متولی احکام اجتماعی ۲۲۲
۴. ملازمه با حکومت دینی ۲۲۳
- دلیل دهم: امضایی و ارشادی انگاری احکام اجتماعی قرآن ... ۲۲۳
- نقد و نظر ۲۲۵
۱. اهداف اجتماعی دین و نبوت ۲۲۵
۲. وعده و تهدید به عذاب ۲۲۶
- گفتار دوم: ادله سلبی ۲۲۶
- دلیل یازدهم: فقدان نص در امر حکومت ۲۲۷
- نقد و نظر ۲۲۹
- دلیل دوازدهم: عدم مداخله پیامبران
- در عرصه سیاست و حکومت ۲۳۱
- تحلیل و بررسی ۲۳۳
۱. اهداف اجتماعی فلسفه بعثت ۲۳۳
۲. مداخله و مجاهدت‌های پیامبران ۲۳۴
۳. تفاوت اسلام با شرایع پیشین ۲۳۴
- دلیل سیزدهم: عدم حکومت بیشتر پیامبران ۲۳۴
- دلیل چهاردهم: نفی اکراه و سلطه پیامبران ۲۳۵
- نقد و نظر ۲۳۹

۱. عدم سلطه پیامبر در هدایت کافران ۲۳۹
 ۲. تفکیک الزام تکوینی و تشریمی ۲۴۰
 ۳. مشروعیت سيطرة و عذاب ۲۴۱
- گفتار سوم: شبهات سکولارها
- به آیات اجتماعی و حکومتی و نقد آن ۲۴۳
 - کتابنامه ۲۵۳
 - فهرست آیات و روایات ۲۶۳
 - نمایه ۲۷۵

پیشگفتار

گروه قرآن پژوهی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در راستای اهداف خود در جهت ارائه و بررسی برخی موضوعات نوپدید از منظر قرآن، بر آن است سلسله مباحثی از تفاسیر موضوعی قرآن را به سبک جدید ارائه کند و از آنجا که یکی از مهم ترین حوزه های قرآن پژوهی رابطه قرآن با موضوعات نوظهور است که ضرورت کاوش جدی در آن ها به خوبی احساس می شود، این گروه با رویکرد قرآنی به بحث و بررسی و کنکاش و نقد این گونه مباحث - که از جمله آن ها قرآن و سکولاریسم است - پرداخته است.

«سکولاریسم» تقریرها و قرائت های متفاوتی دارد که براساس هر قرائت، رابطه ای خاص با آیات قرآن پیدا می کند و شبهاتی در زمینه دخالت دین در زندگی دنیوی و سیاست و حکومت پیدا می شود.

سکولاریسم و مبانی آن در عصر حاضر مورد توجه بسیاری از متفکران غربی و روشنفکران مسلمان واقع شده است، لکن پژوهشی اساسی در مورد چگونگی رابطه آن با قرآن صورت نگرفته است، از این رو گروه قرآن پژوهی بر آن شد موضوع مزبور را مورد پژوهش جدی قرار دهد و از دانشور گرامی جناب حجت الاسلام والمسلمین محمد حسن قدردان قراملکی که از پژوهشگران پرتلاش این حوزه است در مورد تدوین آن دعوت به همکاری شد. پژوهش حاضر ارتباط دقیق قرآن با زندگی دنیوی، سیاست و حکومت و عدم سازگاری

آن با سکولاریسم را روشن خواهد ساخت.

مقدمات این تحقیق در سال ۱۳۸۲ شروع و در سال ۱۳۸۳ به فرجام رسید و توسط آقایان: محمدعلی اسدی‌نسب، دکتر غلامرضا بهروزلک مورد ارزیابی قرار گرفت و با امان نظر شورای محترم علمی مرکب از حضرات محمدهادی معرفت، علی‌اکبر رشاد، محمود عبداللهی، محمود رجیبی، سیدمحمد غروی، عبدالحمین خسروپناه، محمد فاکر، علی نصیری و محمدعلی رضایی اصفهانی به تصویب رسید که لازم است از همه سروران و نویسندگان محترم سپاسگزاری کنیم.

از آن‌جا که مبحث «قرآن و سکولاریسم» بحثی جدید بود و نیازمند پژوهش بیش‌تر است، از همه پژوهش‌گران استدعا داریم که نظرات اصلاحی و تکمیلی خویش را برای این گروه ارسال نموده و در تکامل این اثر مهم سهیم باشند. از درگاه خداوند متعال پذیرش این اثر قرآنی و عفو لغزش‌ها را مسئلت داریم.

گروه قرآن‌پژوهی

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی